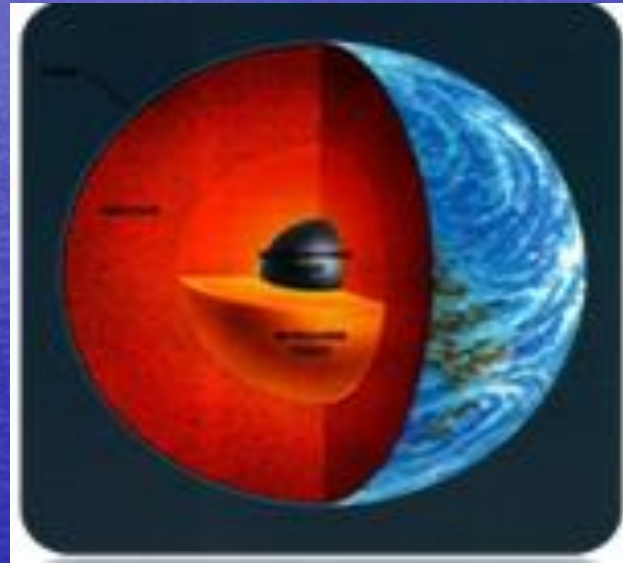

Jizzax politexnika instituti Avtotransport fakulteti

MAB3Y “Litosfera va uni muxofazasi”

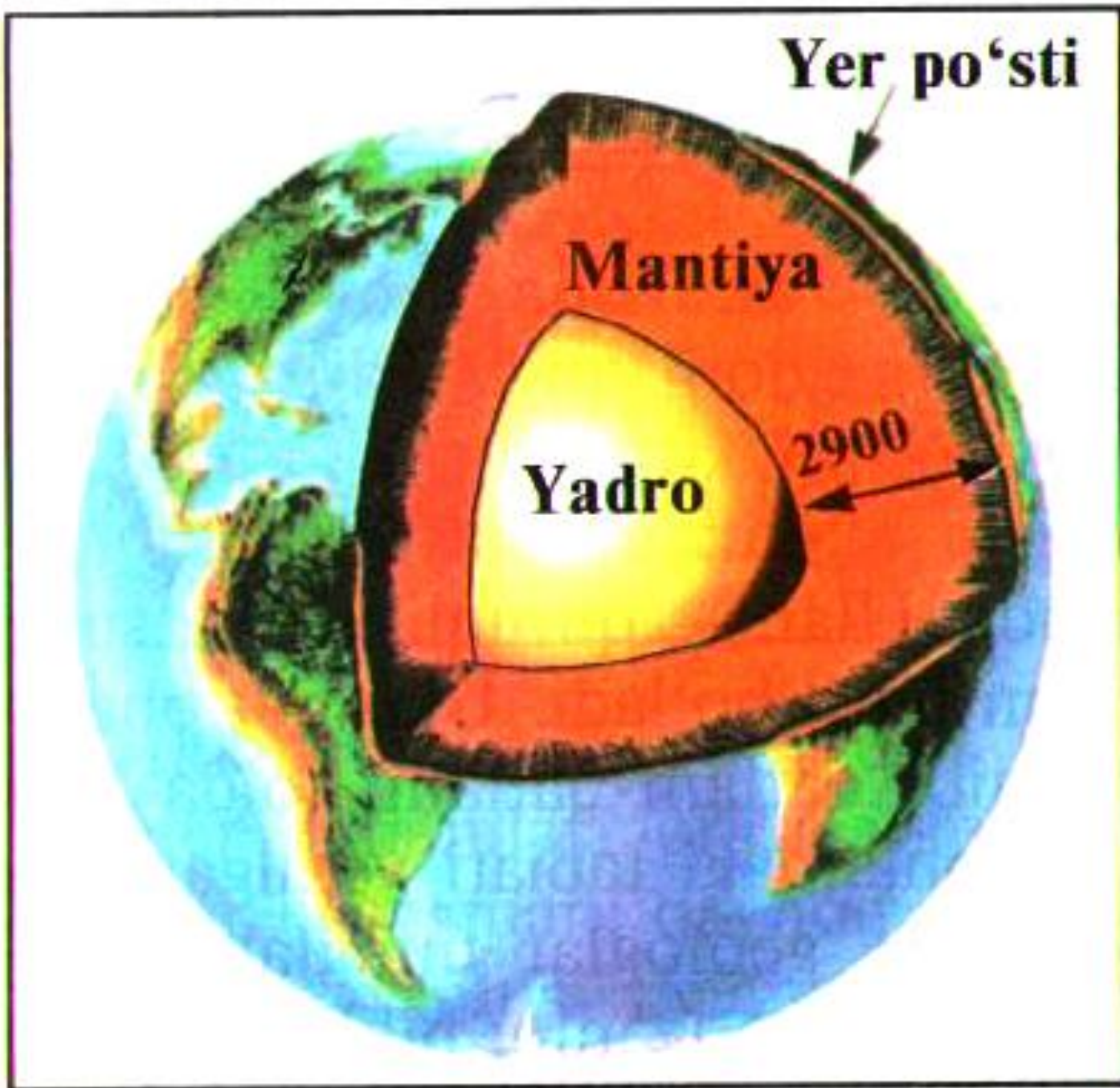

“Ekologiya va atrof muhit muxofazasi”

kafedrasi o'qituvchisi

Xolmatov B

LITOSFERA yerning qattiq qobig'i yunoncha "litos" tosh , "sphaira" shar yani tosh qoboq degan ma'noni anglatadi.Litosferaga yer po'sti va mantiyaning yuqori qismi kiradi. YADRO yerning markaziy qismi uning diametri 7000 km ga yaqin. MANTIYA yadroni o'rab turadigan tashqi qobig'i uning qalinligi 2900 km ga teng. Mantiyni esa yer po'sti qoplagan .U yer qobiqlaridan eng qattig'i bo'lib qalinligi okianlar tagida 5 km dan baland tog'lar tagida esa 80 km gacha etadi.Olimlarning tahmin qilishicha mantiya magni ,temir va qo'rg'oshindan iborat.

Yerning po'sti nimalardan tashkil topgan

Yer po'sti

Tog' jinslari

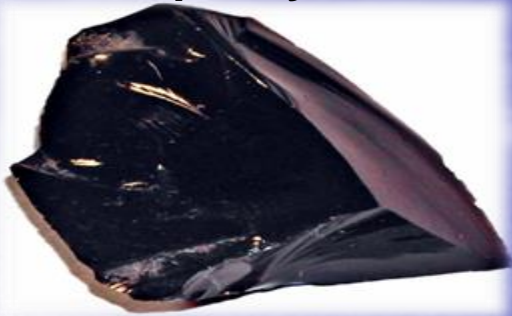

Minerallar

Minerallar

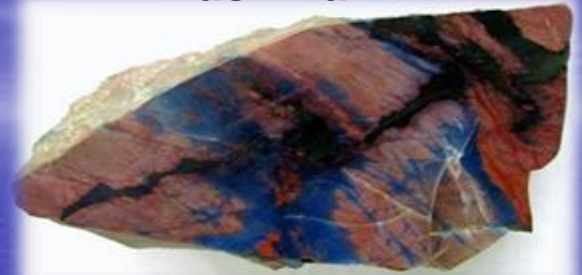
Vulqon oynasi

Kremniy

Yashma

Bazalt

Angidrid

Oniks

Granit

Agat

Gneys

Foydali qazilmalar

Olmos

Tabbiy gaz

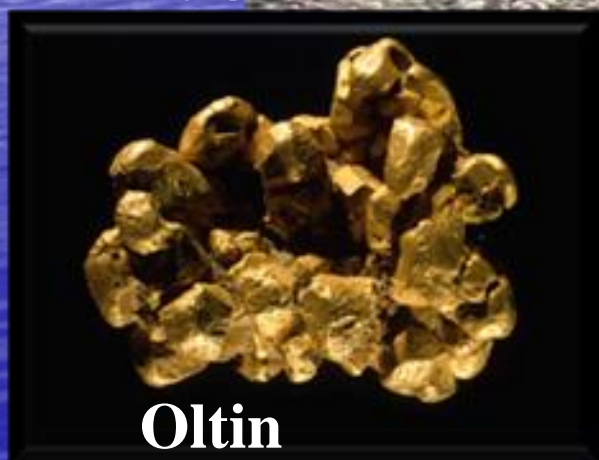
www.inav.uz

Temir rudasi

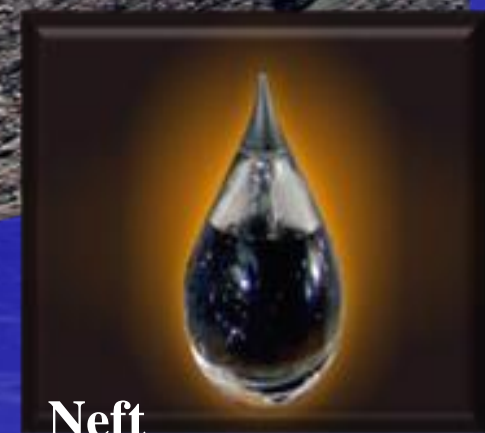
Tosh ko'mir

Oltin

Oshtuzi

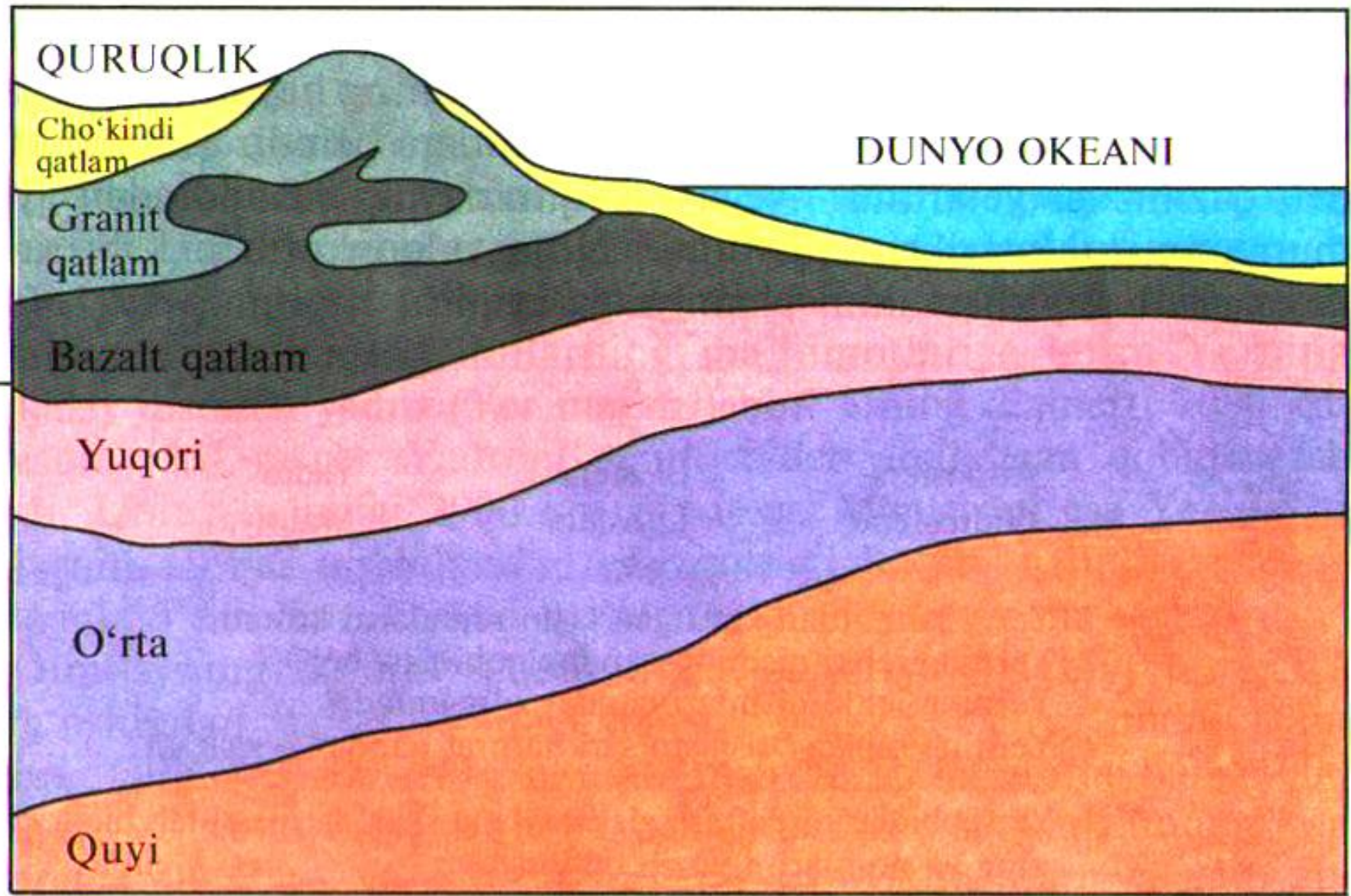

Neft

Yer po'sti uch qavat tog' jinslaridan iborat. Birinchi qavatda asosan cho'kindi jinslar bo'ladi. Ular quriqlikda va suvda jinslarning cho'kib o'tirib qolishidan hasil bo'ladi. Ular gil, qum, oxak tosh, bo'r jinslari bo'lib qatlam-qatlam holda yotadi. Bu qatlamlar yerning o'tkan zamonlardagi tabiyati yozilgan kitoblarga o'hshaydi. Bu qatlamlarni o'rganib gioliklar minglab yillar davomiga yerda tabiyat qanday bo'lganligini bilib olishadi. Bir parcha bo'r yoki oxak tosh mikroskop ostida qaralsa butunlay mayda jonivotlarning chig'anog'i va suyaklari ekanligi ko'rinadi. Ular milonlab yillar ilgari suvda yashagan qadimgi o'simlik va jonivorlar hamda toshko'mirva neft qoldiqlaridir. Ikkinchi qavat granitdan iborat.

QURUQLIK
DUNYO OKEANI
YER PO'STI
YER
MANTIYA

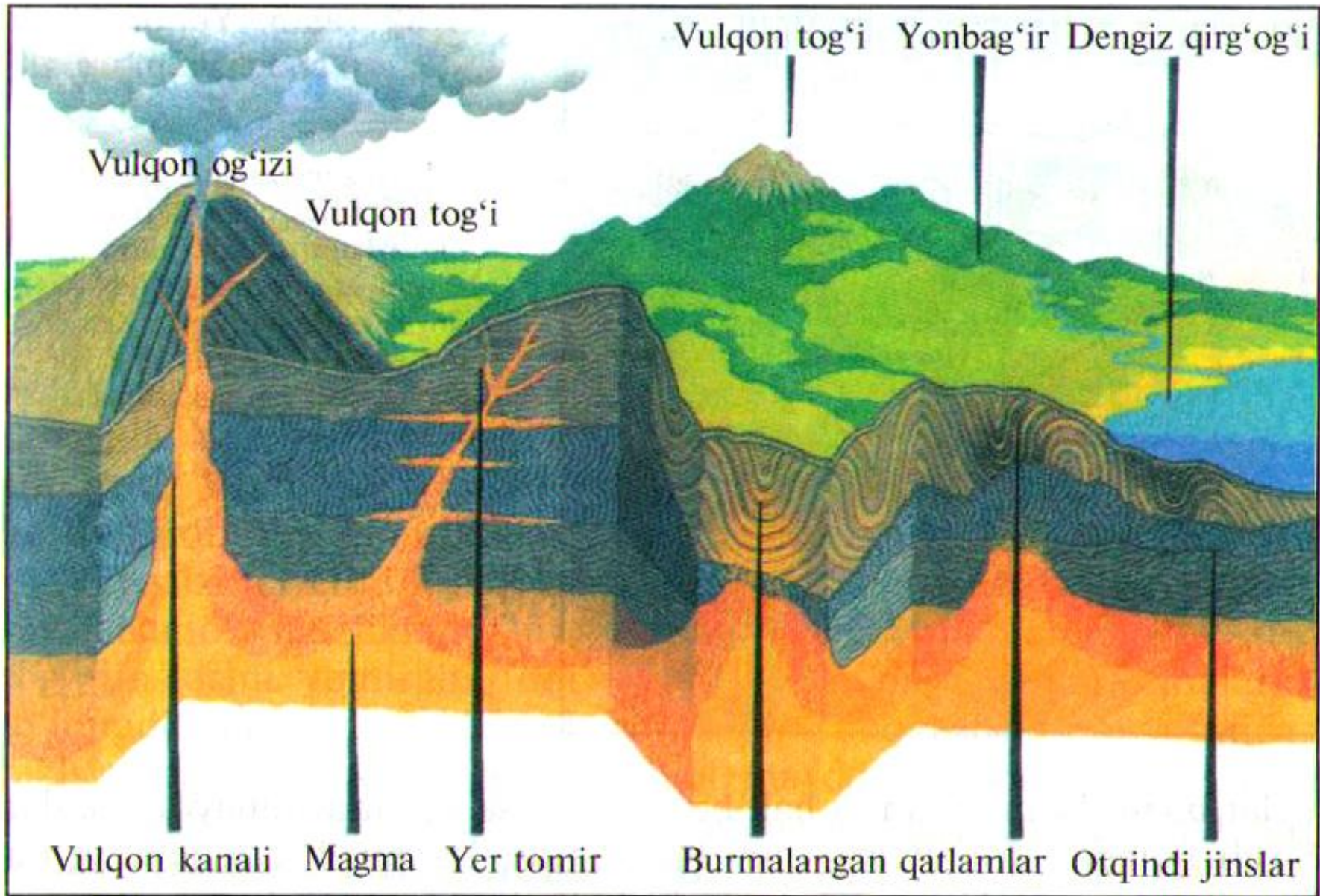
Yer po'stining tuzilishi.

GRANIT magmatik tog' jinsi u yer qatlamlari orasiga magmaning kirib qolib sovishidan hosil bo'lgan.

Magmani qaynoq yonib turgan balchiqqa o'hshatsa bo'ladi.U sovib granitga aylanadi.Granit qatlamidan pastda bazalt qatlami joylashgan bazalt chuqurdan chiqib kelgan.U granitdan og'ir tarkibida temir,kalsiy ,magniy mavjud.

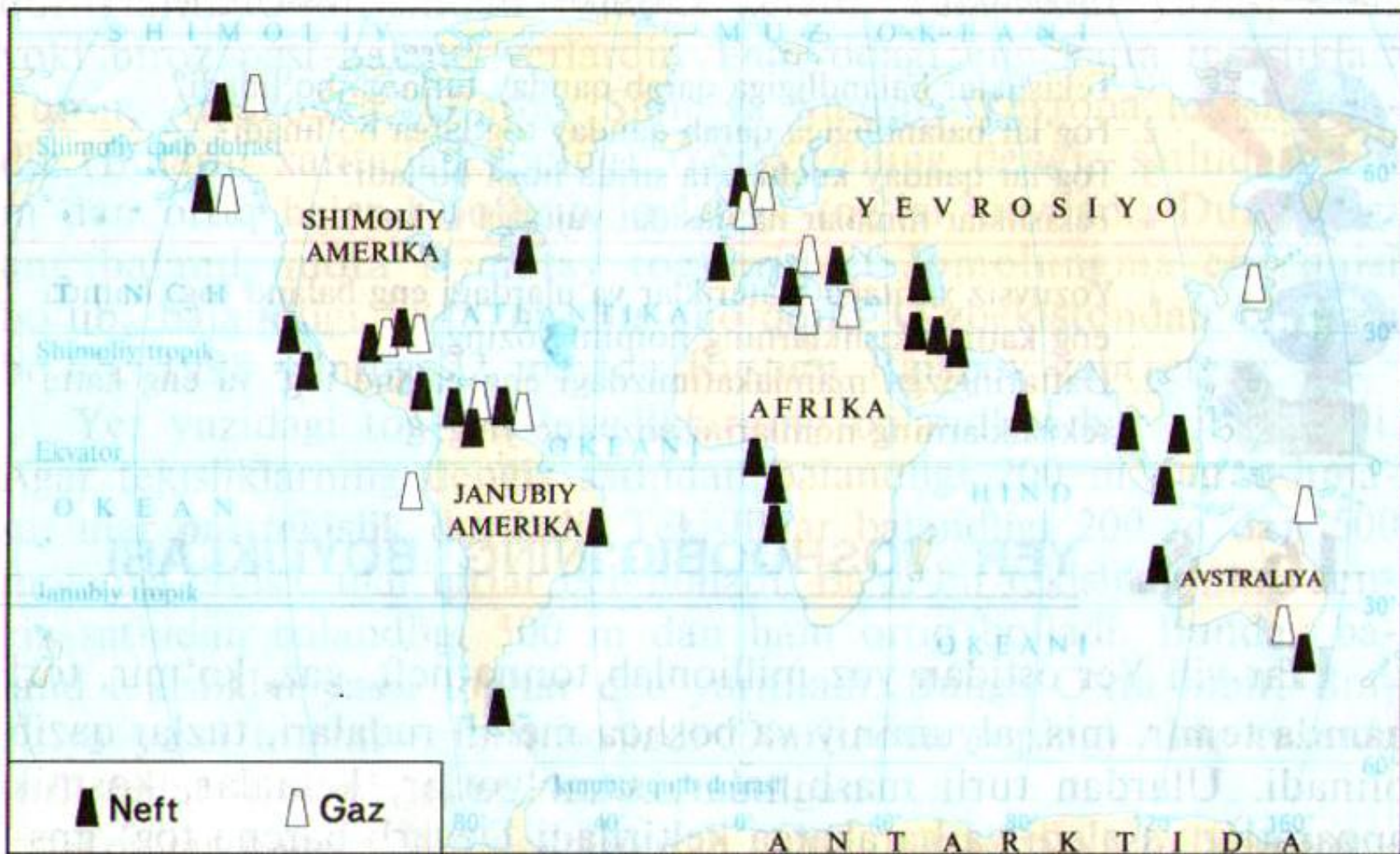
Granit va bazalt otqindi jinslardir.

Mantiyadagi harakatlar tasirida yer po'stining ayrim joylari asta sekin cho'kadi, boshqa qisimlari esa ko'tariladi. yer po'stida biror joy yorilsa o'sha hudud tagida bosim pasayib chuqurdagi moddalar suyuqlashib qaynoq jinsga aylanadi. Uni MAGMA deb deb ataladi. U yer yoriqlaridan yuqoriga ko'tariladi va yer yuzida oqib chiqadi. Yer yuziga oqib chiqqan qaynoq suyuq modda LAVA deyiladi. Lava asta sovib tepalik va tog'larni hosil qiladi. Bunday tepa va tog'lar vulqonlar deb ataladi. Vulqonlar otilganda yer qimirlaydi portlashlar ro' beradi gumbirlagan ovozlari eshitiladi.

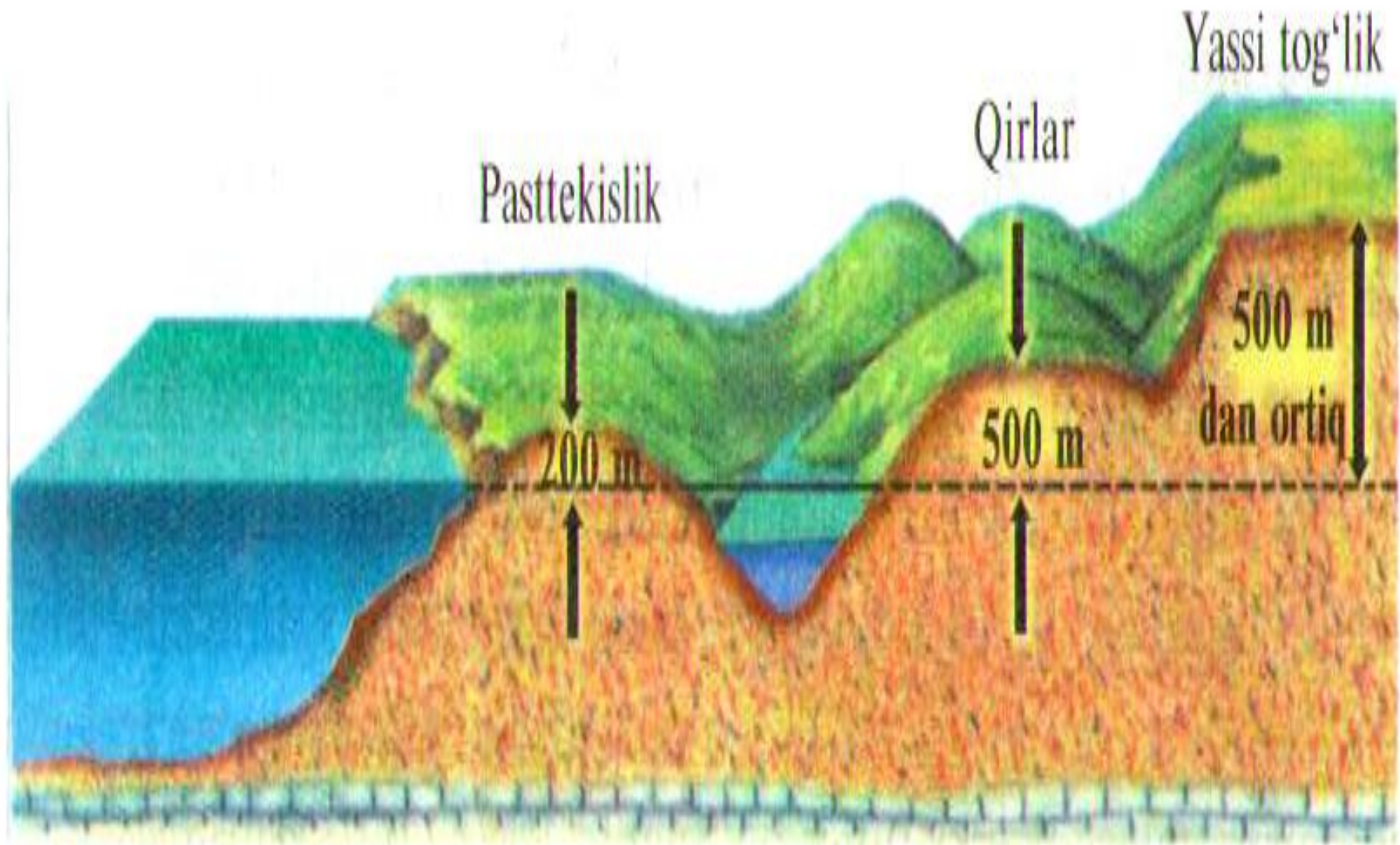

Vulqon otilishi.

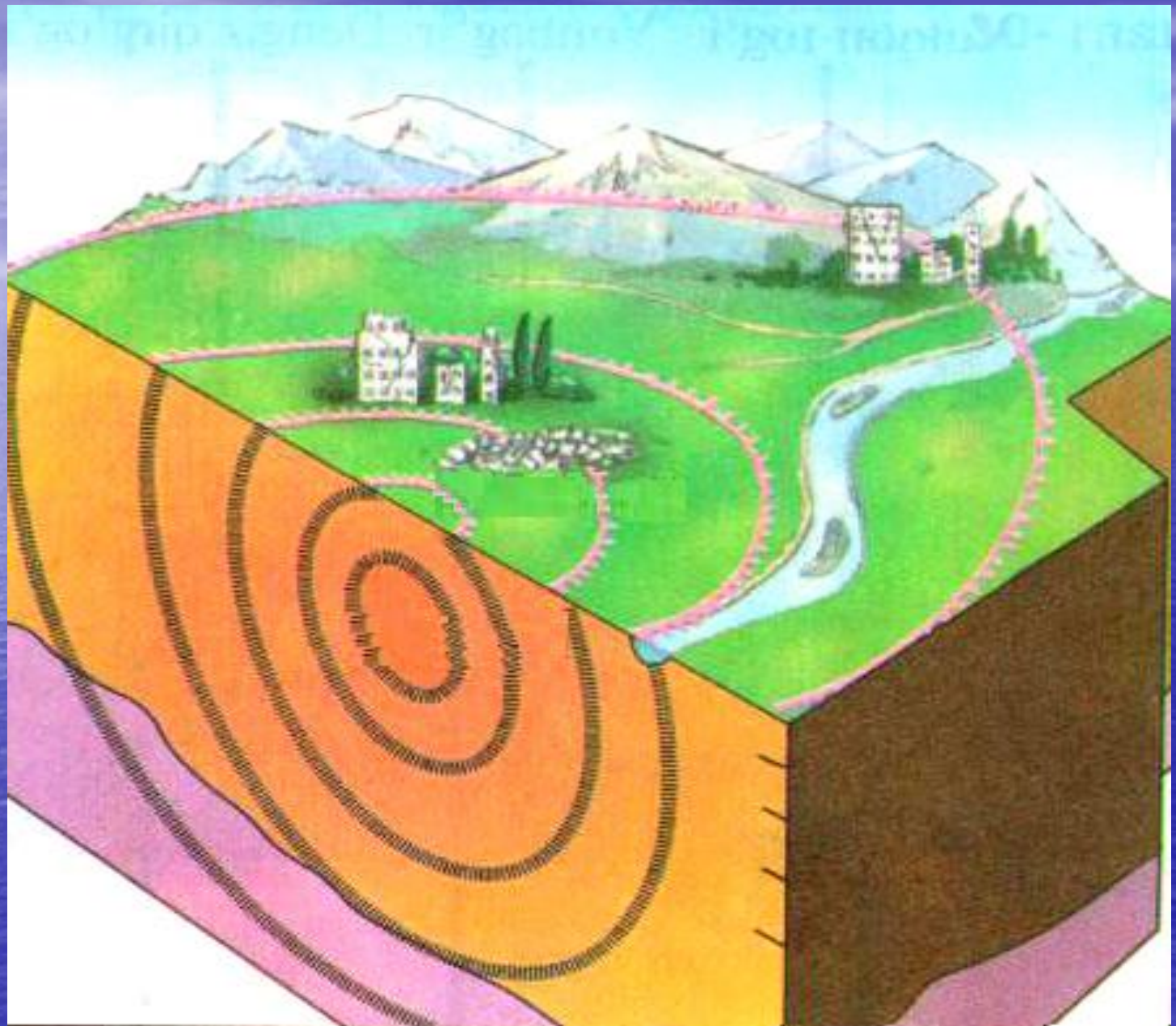
Ko'pchilikga yahshi ayyonki hozirgi davrda turli tuman sanoat korxonalarini energetika tarmog'i va boshqa sohalarni xomashyo bilan taminlash maqsadida litosfera qaridan tabiiy gaz ,neft,ko'mir va boshqa har him madanli va madansiz minirallar qazib olinmoqda xuddi shuningdek yer osti suvlaridan ham jadal suratlarda foydalanilmoqda NATIJADA nafaqat tabiiy manbalar zahiralarning kamayishi hatto litosfera qatlamlari tarkibida har xil ko'rinish va hajmda bo'shliqlar paydo bo'lishi bilan yer qatlamlarining siljishi kuzatilmoqda.

Dengiz sayozligidan neft va gaz qazib olinadigan konlar.

Tekisliklarning balandliklarga qarab har xil atalishi.

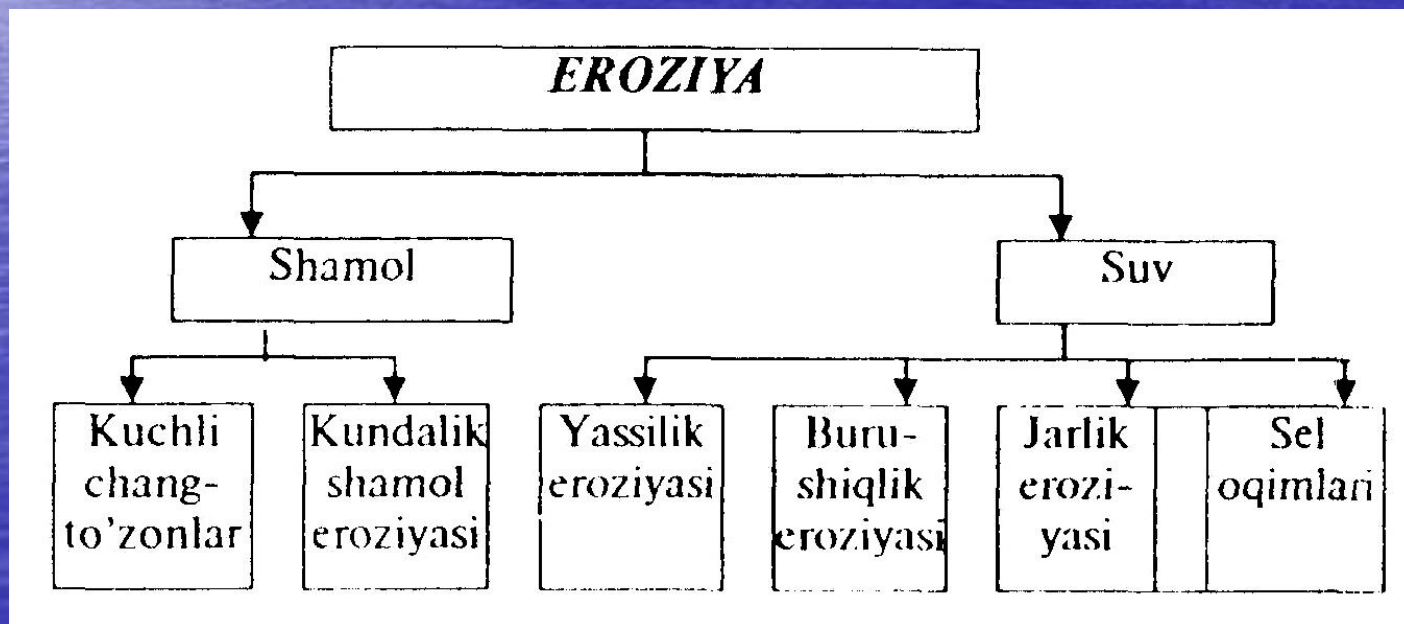

Tuproq-quruqlikning yuqori qismi bo'lib, o'simliklar, hayvonlar, mikroorganizmlar va iqlim ta'sirida "ona" tog' jinslaridan hosil bo'lgan. U biosferaning boshqa qismlari bilan uzviy bog'langan muhim va murakkab tarkibiy qismi. Tuproqda quyidagi asosiy komponentlar o'zaro ta'sirlashadi.

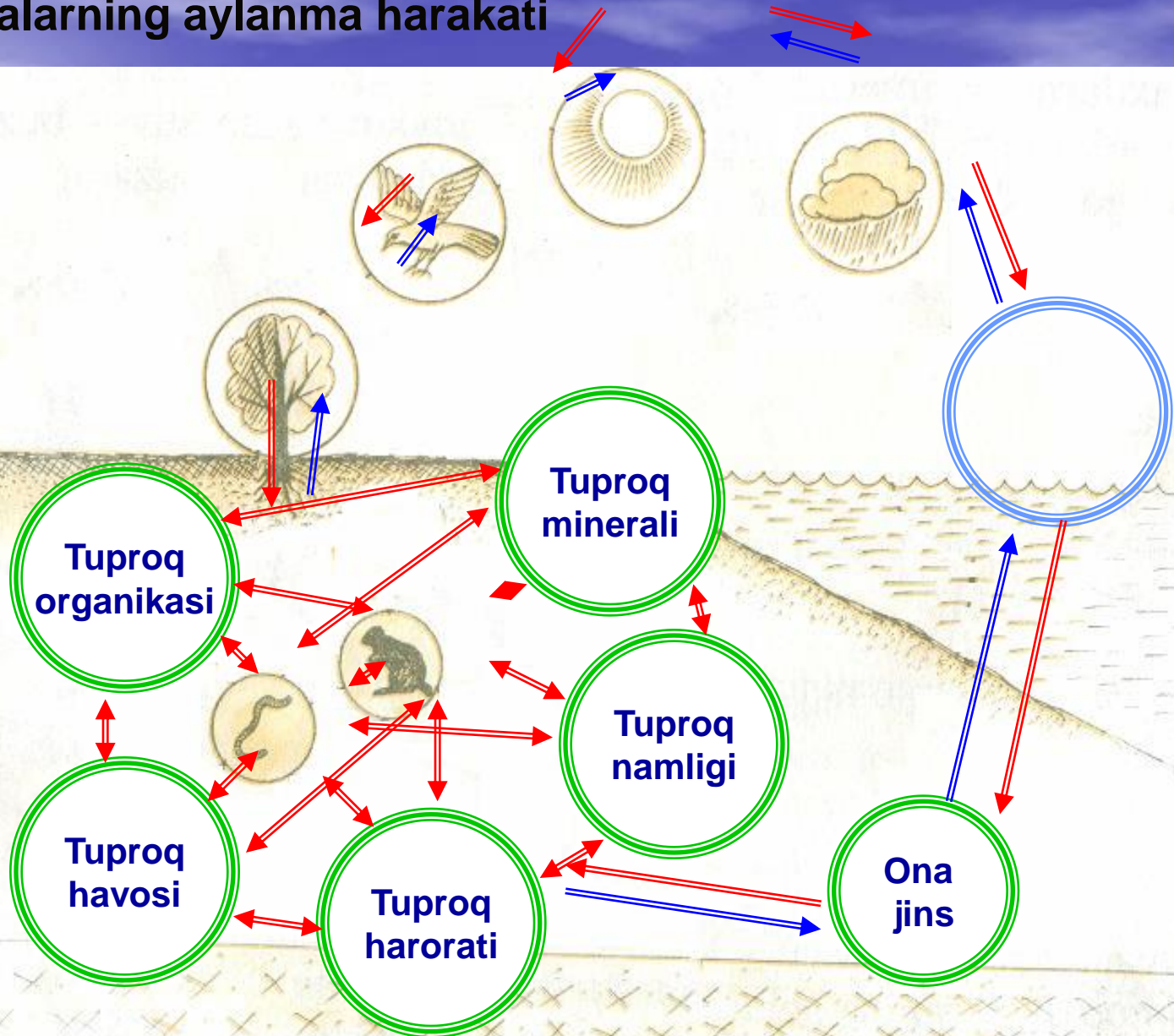
*Miniral zarralar (qum, gil tuproq) suv havu.

*Ditrit-qotib qolgan organik moddalar, o'simlik va hayvonlar hayotiy faoliyati qoldiqlari.

*Ditritto'faglardan tortib, to ditritlarni gumusga aylantiruvchi redutsentlargaacha bo'lgan tirik organizmlar to'plami.

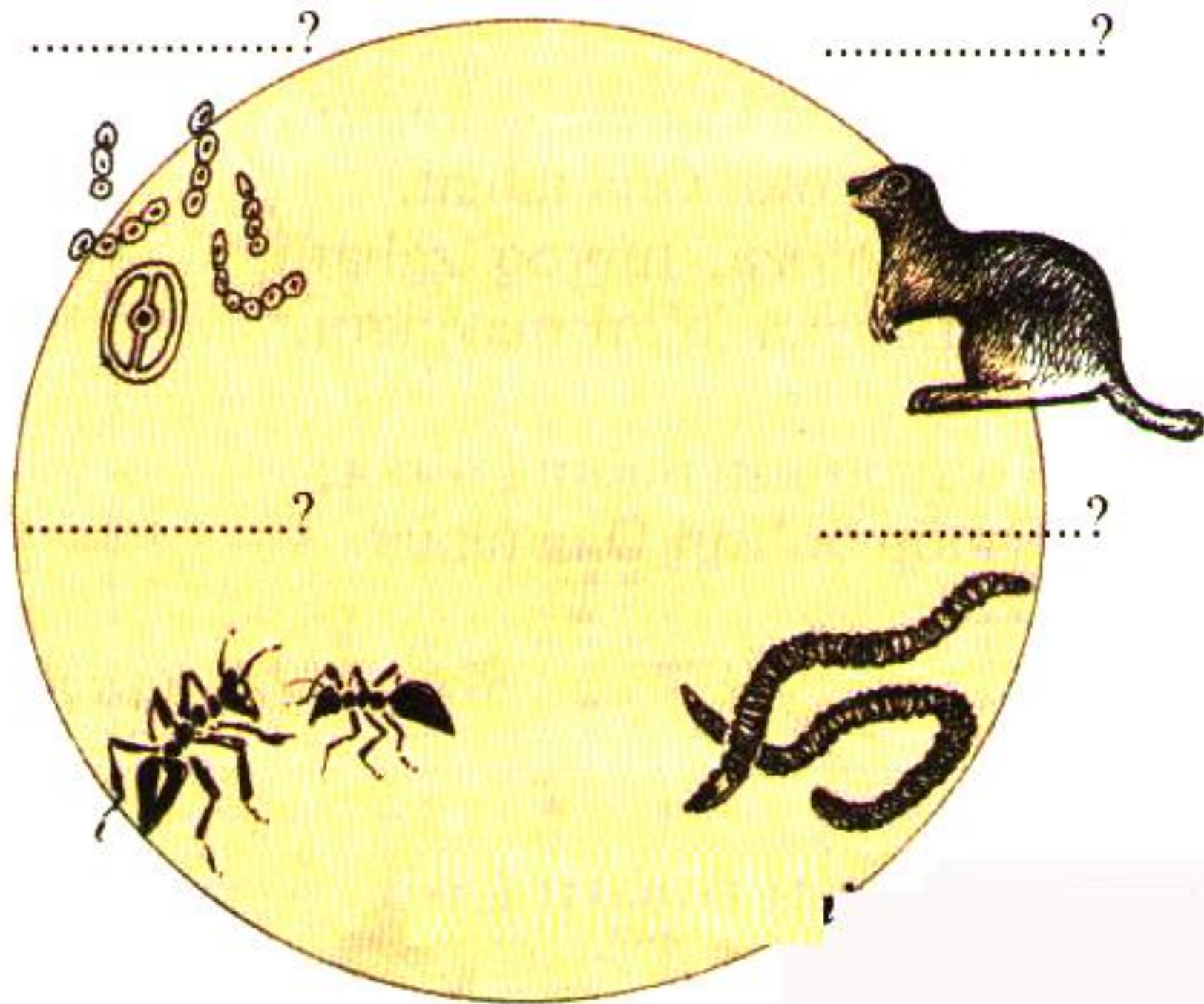
Moddalarning aylanma harakati

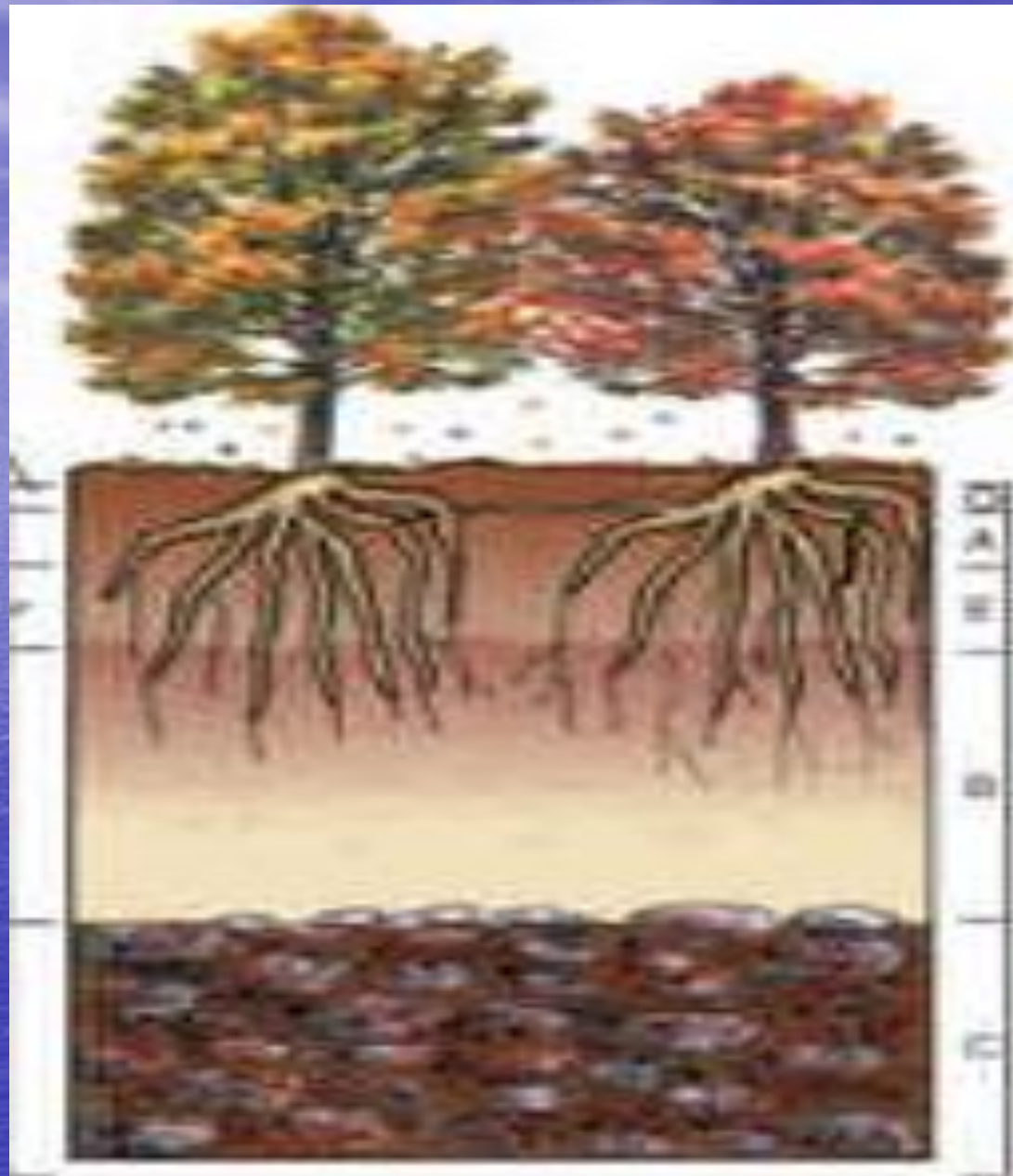

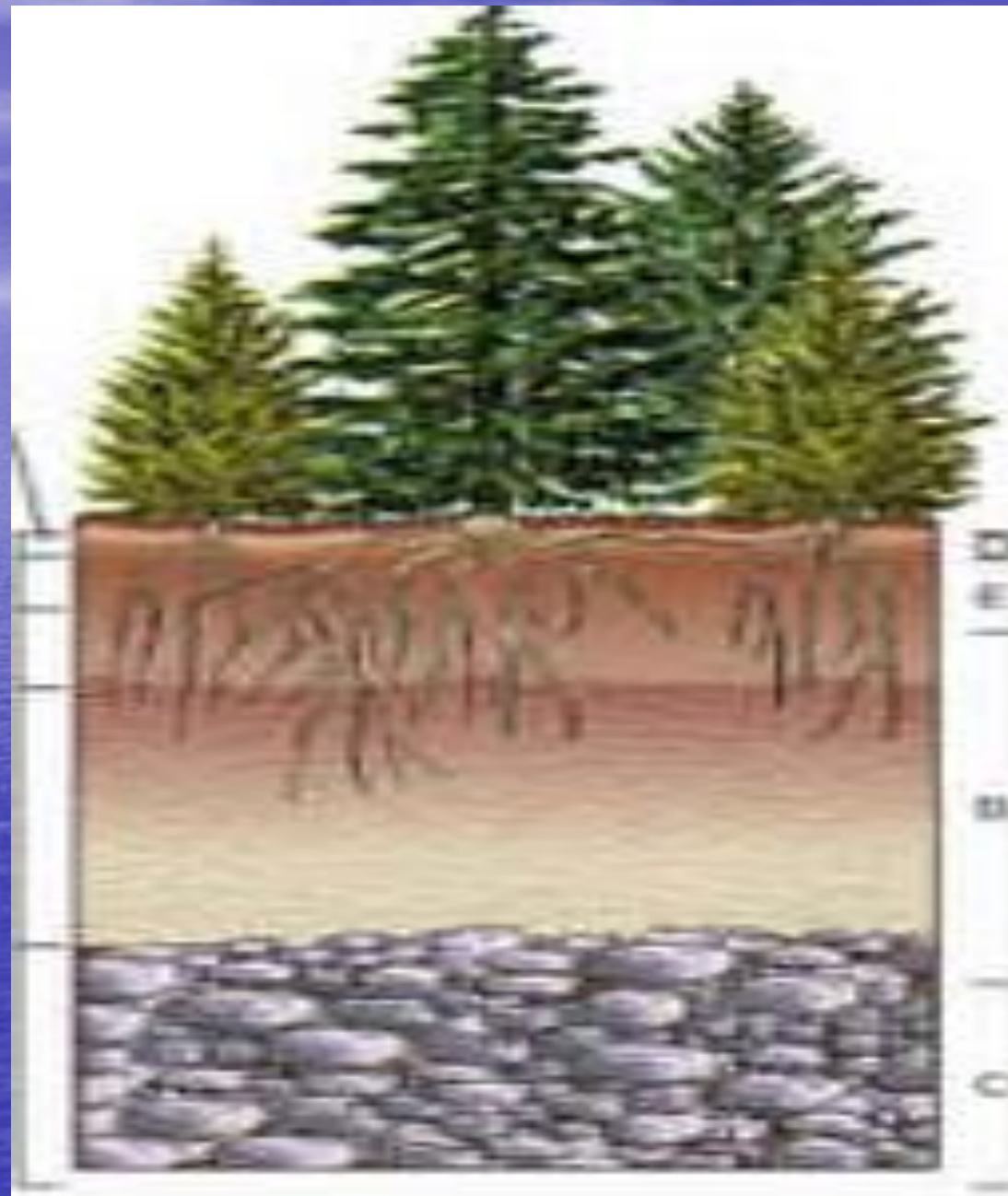
Tuproq ekotizim sifatida

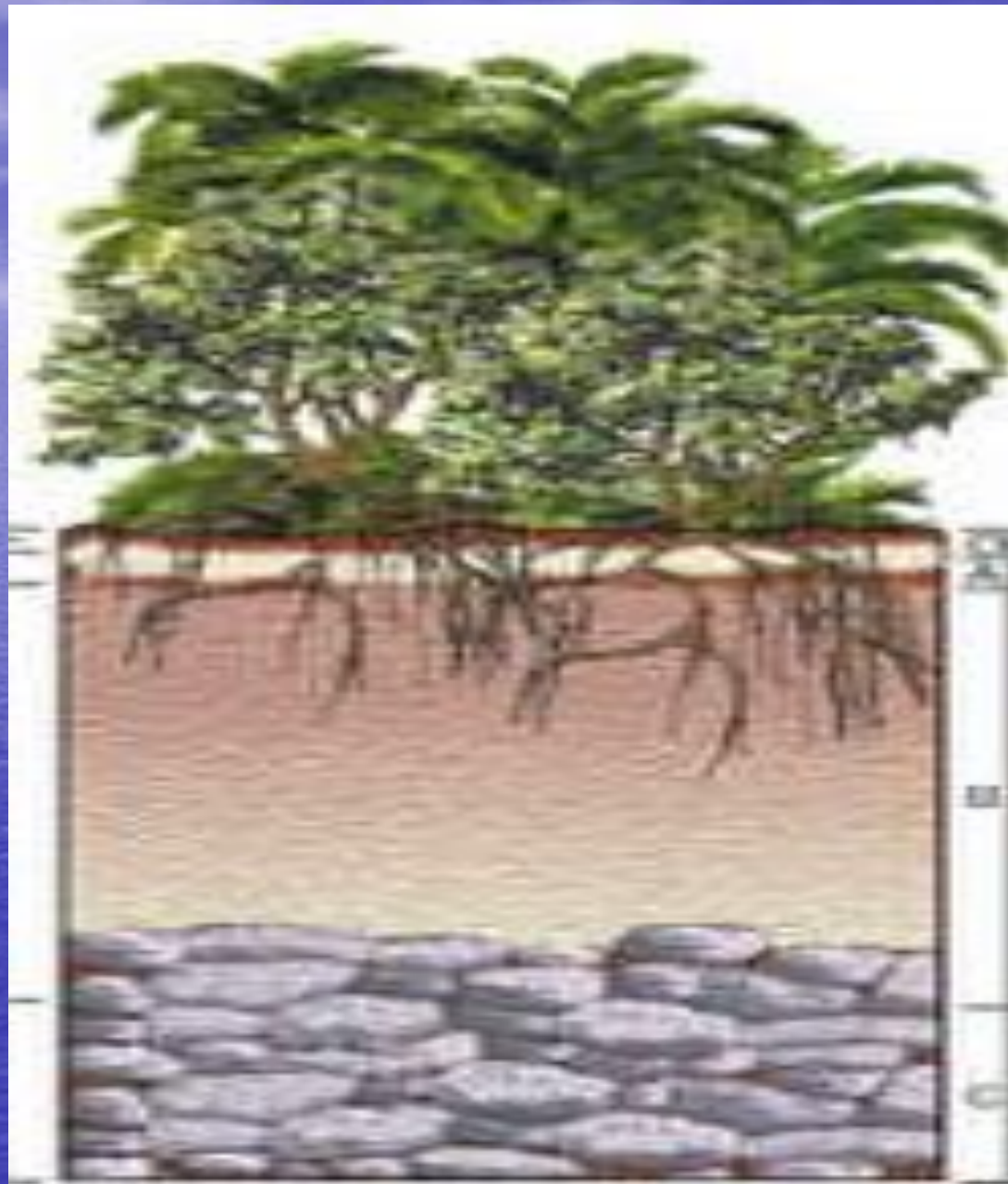
Miniral o'g'itlardan noto'g'ri foydalanish nafaqat o'simliklarni balki tuproqning tirik tarkibiy qismi mikroorganizmlar umurtqasiz hayvonlar sodda hayvonlar chuvalchanglar hashoralar hamda yerni o'yuvchi umurtqalilar yumronqoziq, sichqon, kalamushlarga ham katta ziyon yetkazadi. Birgina chuvalchangni oladigan bo'lsak 180 dan ortiq turi ma'lum bo'lib ular tuproqni yumshatib va havo o'tishini yaxshilaydi chivinga boyitadi. 1 ha maydonda chuvalchanglar bir yil davomida 250-600 t gach tuproqni qayta ishlab berishi aniqlangan.

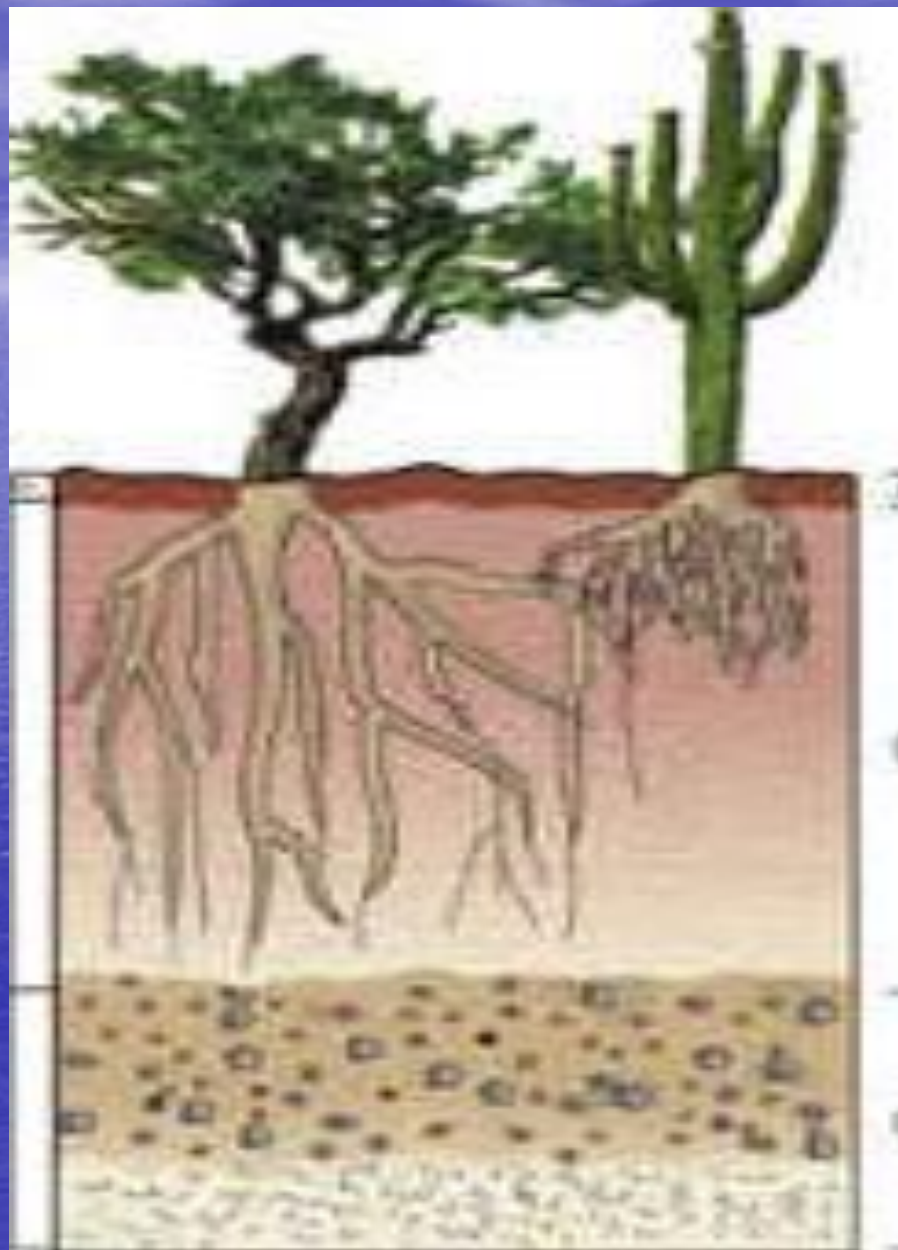

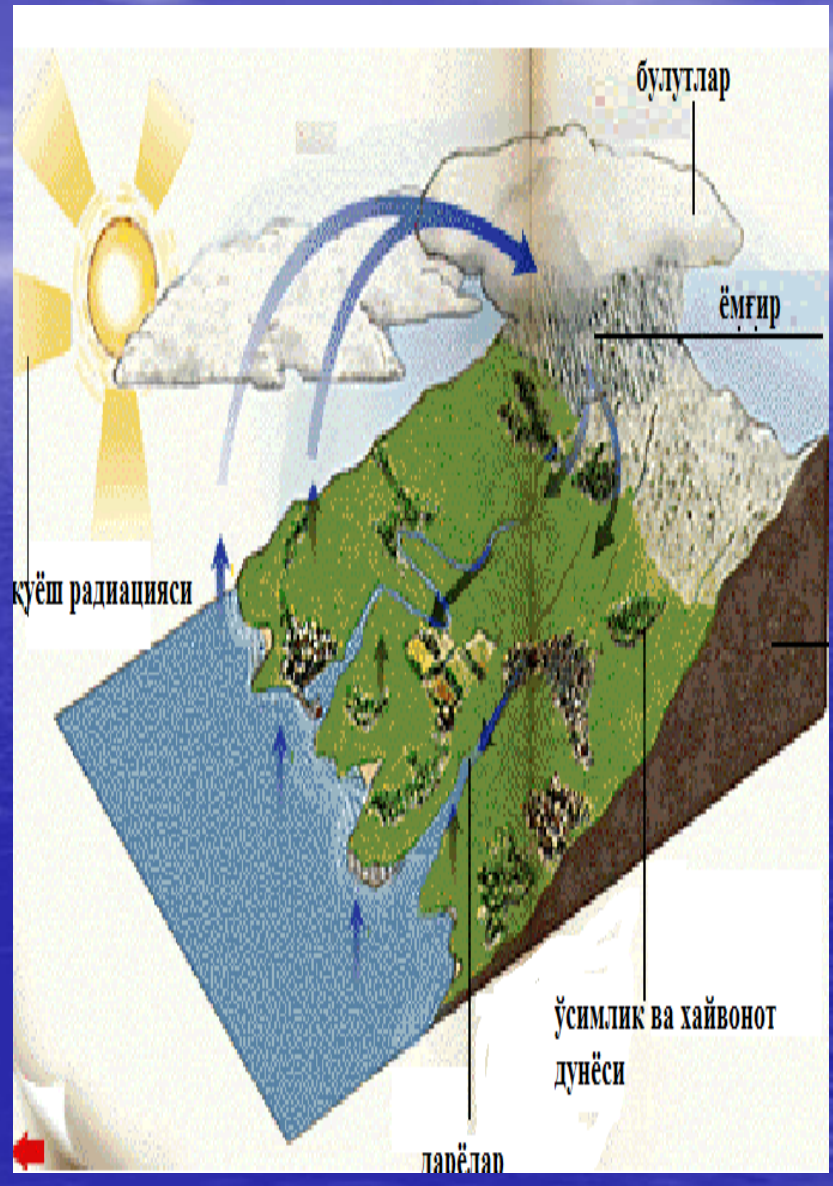
Agrar ishlab chiqarishda keng qo'llaniladigan kimyoviy vositalardan katta bir guruhi pestitsidlar. Dehqonchilik va chorvachilikda kasalliklar, zararkunandalar va begona o'tlarga qarshi, defoliatsiya (bargini to'kish), desikatsiya (quritish), biostimulyatsiya kabi maqsdlarda foydalaniladigan turli kimyoviy moddalarni pestitsidlar deyiladi. Pestitsidlarni qo'llash tufayli tuproqlar ularning qoldiqlari bilan ifloslanadilar. Ifloslangan tuproqlarda yetishtirilgan maxsulot va oziqalardan juda oz miqdorda bo'lsa ham pestitsid qoldiqlarining bo'lishi inson va hayvonlar sog'lig'ga katta zarar yetkazadi.

Hozirgi paytda dunyoning ko'p mamlakatlarida dehqonchilikdan olinayotgan hosilning 40-60%, bazi xollarda 70 % gacha turli kimyoviy vositalarni , yani miniral o'g'itlar va pestitsidlarni qo'llash tufayli olinmoqda.

Hozirda biosfera uchun O'ta havfli chiqit moddalar litosfera tarkibiga joylashtirilmoqda litosferaga chiqarib tashlanayotgan chiqit moddalar miqdori bo'yicha bir qator ma'lumotlarni keltiramiz 20 asr oxirlarida faqat bir yilda 100 million to'nnadan ortiq turli xil tarkibdagi qattiq chiqitlar hosil bo'lgan va atrof muhitga chiqarib tashlangan. Ana shunday chiqit moddalar aksariyati qayta ishlanmay tozalanmay zararsizlantirilmasdan litosferaga tashlangan.

E'tiboringiz uchun

rahmat!

